

Kulturminneutredning Alstadhaug prestegård gnr. 37 / bnr. 1210 – Kirkeveien 48

Oppdrag Alstadhaug prestebolig, 16200488-01
Kunde Clemens eiendom

Revisjon 07.01.2022
Opprettet av Camilla Mohr

Presteboligen i Sandnessjøen i Alstadhaug kommune.

Revisjoner

Revisjon	Dato	Kommentar	Utført	Kontrollert	Godkjent
1	07.01.22	Utkast til rapport, CM	07.01.2022	ILN	10.01.22
2	[Dato]	[Tekst]	[Dato]	[Dato]	[Dato]
3	[Dato]	[Tekst]	[Dato]	[Dato]	[Dato]
4	[Dato]	[Tekst]	[Dato]	[Dato]	[Dato]

Innholdsfortegnelse

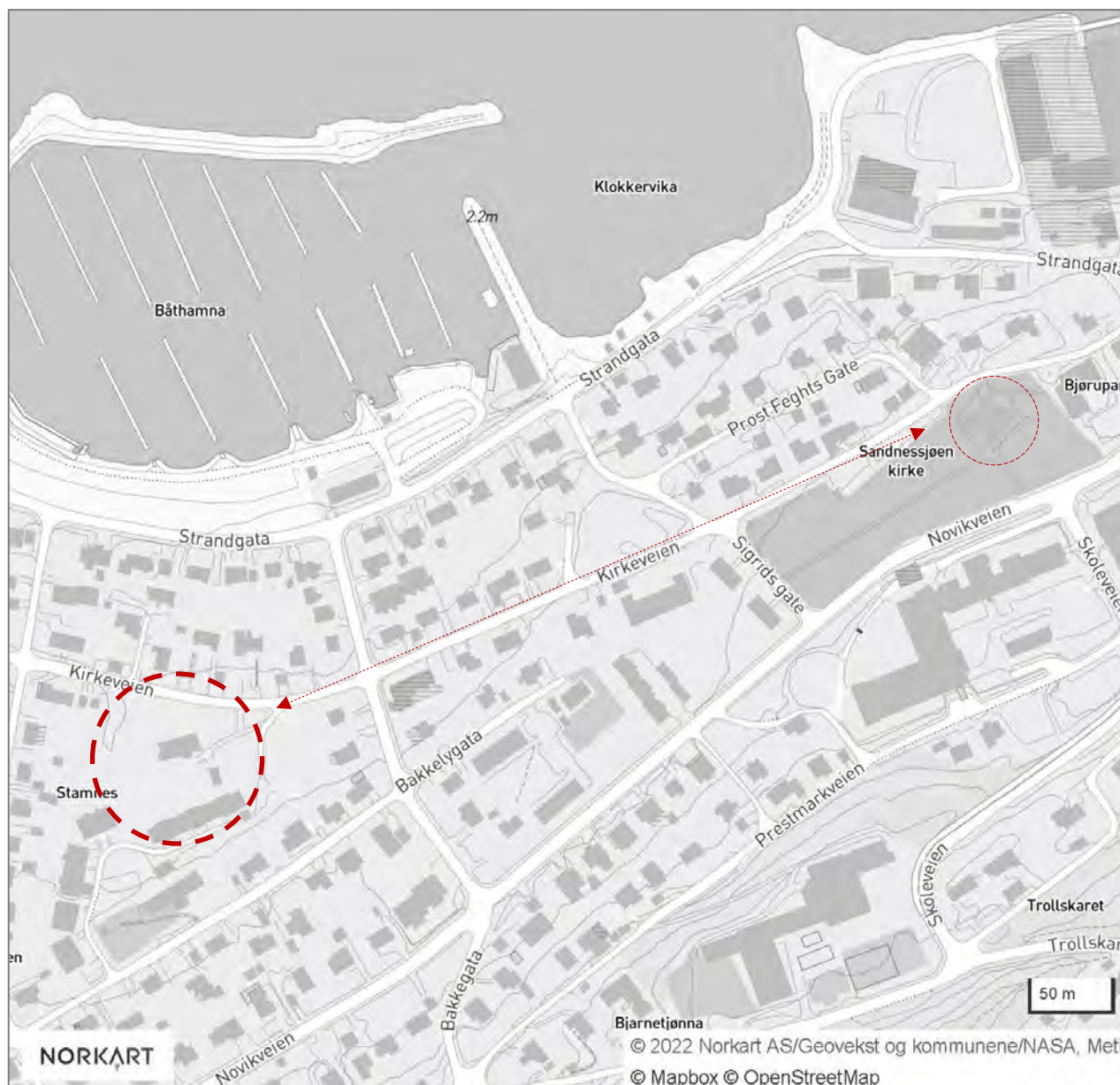
Bakgrunn	4
Prestegårder	5
Kort historisk riss	6
Sandnessjøen	6
Kirken og prestegården på Stamnes	8
Tunet	12
Kulturminner i nærområdet	15
Presteboligen	17
Tilstand	32
Metode	34
Begrep og definisjoner	34
Verdivurdering	35
Konklusjon	38
Kilder	38

Bakgrunn

LINK Arkitektur har fått i oppdrag å utrede kulturminneverdien til presteboligen i Sandnessjøen, Alstadhaug kommune. Presteboligen ligger 500 m vest for Sandnessjøen kirke langs Kirkeveien. Eiendommen er planlagt omdisponert til boliger for heldøgns omsorg samt dagaktivitetssenter og base for hjemmebaserte tjenester. Det vurderes å rive både presteboligen og garasjen. I den forbindelse er det behov for utredning av bygningens kulturminneverdi.

Bygningene er ikke registrert i SEFRAC og ikke omtalt i kulturminneplan for Alstadhaug kommune 2018-23. Eiendommen inngår i reguleringsplan for Prestegårdstjordet vedtatt i 1988. Den er regulert til boligformål, avkjørsel og friområde, og bygningene er ikke regulert til hensynssone bevaring.

Området ble befart 22.12.2021.

Figur 1 - Presteboligen ligger langs Kirkeveien vest for sentrum og i enden av siktaksen vestover fra Sandnessjøen kirke.

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Prestegårder

Utredningen «Prestegårder i Norge – et utvalg» av Opplysningsvesenets fond 2014, beskriver hvordan prestegårdene oppstod:

Det var naturlig at presten bodde på en godt beliggende gård i forhold til der kirken var bygd, eller i umiddelbar nærhet av denne. De første prestegårdene kjennetegnes ved at de ofte er utgått fra kongsgårder eller storgårder som kirkeeierne rådde over. Etter hvert ble presten «herre i eget hus», og ikke lenger tjener for kongen eller en stormann. Prestegårdene ble «benefisert», slik at presteembetet fikk rett til å bruke den, og presten fikk også inntekter fra annet jordegods, som han kunne leve av.

Prestegårdene representerer et maktsentrum. Både når det gjaldt størrelse og beliggenhet lå gården over gjennomsnittet blant bygdas gårder, og presten var embetsmann og representerte øvrigheten. Presten fylte mange funksjoner og roller, både som statens representant, og som overhode for det religiøse liv. For den lokale befolkningen var prestegården et viktig lærested og en sluse til verden utenfor.

Figur 2 – Alstadhaug prestegården lå vakkert plassert i det åpne kulturlandskapet blant mektige fjell sør for Sandnessjøen, her fotografert med fjorden og Dønna i bakgrunnen. Jordet mellom prestegården og kirken ble dyrket frem til midten av 1900-tallet. Det var også rekke mange bærbusker på gården. Foto: Anders Beer Wilse 01.09.1913, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

Kort historisk riss

Sandnessjøen

Sandnes var opprinnelig en av storgårdene i Nord-Norge. Den er blant annet kjent fra Egils saga som høvdingen Torolv Kveldulvssons bosted. Med sin beliggenhet var Sandnessjøen fra gammel tid sete for skipperne, og på 1600-tallet trer Sandnessjøen frem som borgerleie.

Frem til 1899 lå kommunesenteret lenger sør på Søvik. Der var det både hurtigruteanløp og sykehus. På slutten av 1800-tallet, ble tyngdepunktet forskjøvet lenger nord til Sandnessjøen.

- 1881-82: Ny og stor kirke ble bygd i Sandnessjøen. Den ble senere hovedkirke i sognet.
- 1869: Telegrafstasjonen ble etablert i Sandnessjøen.
- 1889-1900: Det Helgelandske Dambskibsselskaps hovedkontor fra Søvik til Sandnessjøen.

Dette førte til vekst i Sandnessjøen, og på 1900-tallet overtok Sandnessjøen som kommunalt og regionalt sentrum.

Figur 3 - Sandnessjøen i 1900. Foto: Mittet & co, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

I 1916 ble det besluttet å oppføre sykehuset for Helgeland i Sandnessjøen, siden sykehuset på Søvik ble oppfattet som usentralt. I dag er Helgelandspsykiatriske regionssykehus for både søndre og ytre Helgeland.

Sandnessjøen fikk moderne bystatus i 1999. Den ligger i dag i Alstahaug, som en øykommune i Nordland med rundt 7500 innbyggere. Byen er administrasjonssenter og er et viktig regionsenter både for handel, kommunikasjon og for skole, og har vært viktig for industri og skipsbygging.

Figur 4 – Kirken i det åpne kulturlandskapet 01.07.1880. Foto: Axel Lindahl, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

Figur 5 – Sandnessjøen blir kommunesenter og bebyggelsen strekker seg ørover mot kirken ved århundreskiftet. Foto: Mittet 1900, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Kirken og prestegården på Stamnes

I 1861 vedtok regjeringen å gjøre Stamnes kirke til sognets hovedkirke i stedet for Alstahaug, og det residerende kapellaniet i Alstahaug ble nedlagt. Presteboligen ble oppført i 1863¹ tegninger av byggmester Markus Grenstad fra Vefsn. Prost Wilhelm Anthon Fegth var så redd for landvinden på Stamnes, at han trumfet gjennom at prestegården bare skulle bygges i en etasje². Han flyttet med sin kone Trine Katrine Sommerfelt til Stamnes i 1865.

Herredsstyret vedtok oppføring av ny kirke i 1879 på samme tomt som den gamle. Den ble oppført som korskirke etter tegninger av samme byggmester Grenstad, og innviet i 31. juli 1882. Prost Gustav Adolf Hartmann, som hadde embetet mellom 1878 og 1884, innviet kirken. Prost Gunnerus Johnson overtok etter Hartmann og hadde embetet mellom 1884 og 1904.

Figur 6 – Til venstre: Stamnes kirke i det åpne kulturlandskapet i 1886. Fotograf Arne J. Andersens samling. Lisens: CC BY.
Til høyre: Prost Gustav Adolf Hartmann og Prost Gunnerus Johnson fra boken Stamnes kirke «Helgelandsbruden» 1882-1982.

Hans Andstad var prost og hadde embetet under 2. verdenskrig. I hans periode ble taket på presteboligen hevet, slik at det ble to fulle etasjer med kryploft.

I 1948 ble det bestemt at Stamnes sogn skulle skifte navn til Sandessjøen sogn. Prostiet ble faset ut i forbindelse med omstruktureringene i Den norske kirke på 2000-tallet.

Sandnessjøen kirke, som også kalles Helgelandsbruden, har i dag vernestatus som automatisk listeført kirke. Den har 380 sitteplasser.

¹ <https://ovf.no/presteboliger/alstahaug-prestebolig> 06.01.2022

² *Stamnes kirke «Helgelandsbruden» 1882-1982* av Leif B. Lillegaard.

LINK Arkitektur

Prestegården lå en halv kilometer vest for kirken i det åpne kulturlandskapet. Den ble drevet som gårdsbruk, og først etter 2. verdenskrig ble uthusene revet og prestegårdsjordet langs Kirkeveien mellom prestegården og kirken bygget ut.

Figur 7 - Mittet 1900, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

Figur 8 - Prestegården med Dønna i bakgrunnen 01.09.1913. Foto: Anders Beer Wilse, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Figur 9 - Mittet 1940, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

Figur 10 – Prestegårdsjordet mellom kirken og presteboligen er i drift i 1950. Fra venstre: Søsterhjemmet, kirken og Helgelandsykehuset. Foto: Mittet, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Figur 11 – Utklipp fra Kommunekart, © 2022 Norkart AS/Geovekst og kommunene/NASA, Meti. Nå ligger presteboligen omkranset av boligbebyggelse, og uthusbygningene er revet.

Figur 12 - Kirkeveien sett fra presteboligen mot kirken.

Figur 13 - Presteboligen langs Kirkeveien.

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

LINK Arkitektur

Tunet

Det var opprinnelig to bolighus og tre uthus i tunet på prestegården. Bildene under viser at gården var i drift i hvert fall frem til 1950. Uthusbygningene ble revet etter dette. I dag er det bare presteboligen som står igjen.

Figur 14 - Mittet 1900, Nasjonalbiblioteket Public Domain. (Sammenlignes dette bildet med bildene under, kan dette tyde på at bildet er feildatert og antagelig er fra etter 1913.)

Figur 15 - Utsnitt av bildet av prestegården fra 1913. Foto: Anders Beer Wilse, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

Figur 16 – Prestegården 01.09.1913. Foto: Anders Beer Wilse, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Figur 17 - Starnes prestegård 1923. Bilde hentet fra boken *Starnes kirke «Helgelandsbruden» 1882-1982* av Leif B. Lillegaard. Fotograf er ikke oppgitt.

Figur 18 – I 1940 var presteboligen fortsatt i en etasje med loft. Foto: Mittet, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

Figur 19 – Taket på presteboligen ble løftet under 2. verdenskrig, slik at det ble to fulle etasjer og et loft. Foto: Mittet 1948, Karl J. Holst, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

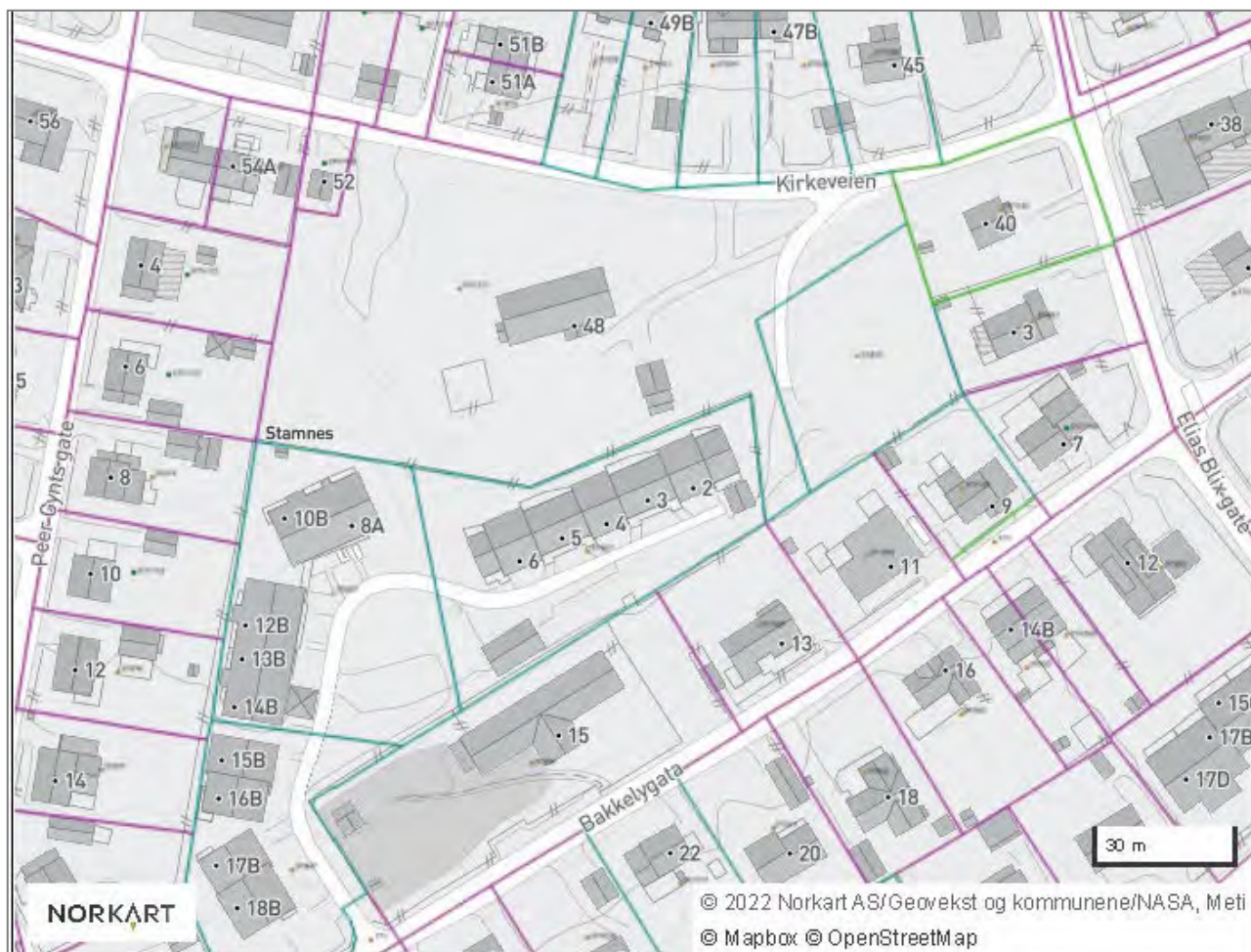

Figur 20 – Prestegården i 1950. Uthusene er fortsatt ikke revet og ser ut til å være i bruk. Foto: Mittet, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Figur 21 - Presteboligen ligger i dag i et boligområde. Bortsett fra en uvanlig lengde, ser bygget ut som et vanlig bolighus.

Figur 22 - Presteboligen sett fra øst.

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Kulturminner i nærområdet

Figur 23 - Utklipp fra www.kulturminnesok.no (med påskrift) viser kulturminner i nærområdet.

I Kulturminnesøk er det registrert flere kulturminner i nærheten av presteboligen.

- **Sandnessjøen kirke**, Kirkeveien. Oppført i 1882 etter tegninger fra byggmester Markus Grenstad fra Vefsn. (Se beskrivelse tidligere i rapporten.)
Vernestatus: Listeført kirke.
- **Helgelandssykehuset**, Novikveien 2. Oppført i 1926 og tegnet av arkitekt Lars Solberg. Fasader kledd med granitråkkopp. Sykehuset ble i 1957 utvidet med en fløy mot øst, og i 1983 bygd sammen med det som i praksis var et helt nytt sykehus.
Vernestatus: Forskriftsfredet i 2012
- **Sandnessjøen krigsminnesamling**: Den tyske krigsmakt vurderte strekningen Rørvik - Bodø som en viktig strategisk del av Festung Norwegen. Hovedkvarteret for denne delen ble lagt til Seekommandant Sandnessjøen. NROF avd. Alstahaugs krigsminnesamling for Midt- og Ytre Helgeland har dokumentert flere hendelser og livet i krigsårene i tekst, bilder og materiell og samlet dette i stor, tysk ammunisjons-bunker i Festningsgata på Åsen.
Vernestatus: Ikke vernet. Fremhevet i kommunens kulturminneplan.
- **Middelkolen (Grønnbygget)**: Oppført på 1950-tallet. Informasjon lagt inn av privatperson.
Vernestatus: Regulert til hensynssone – bevaring av bygninger.

I tillegg er Systerhjemmet fremhevet i byens historie:

- **Søsterhjemmet**: Hørte tidligere til sykehuset. Solgt og bygget om til boliger.
Vernestatus: Ikke vernet.

Figur 24 – Fra venstre: Søsterhjemmet, fylkessykehuset, middelskolen og kirken. Mittet 1938, Karl J. Holst, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

Figur 25 – Fra venstre: Kirken, middelskolen, fylkessykehuset og søsterhjemmet. Mittet 1938, Karl J. Holst, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Presteboligen

I dag er det bare presteboligen fra 1863³ som står igjen i tunet. Den har hovedmål 22,20 x 9,60 m og er i to etasjer med loft og kjeller. Det står også en garasje på eiendommen. Bygningen er ikke lenger i bruk som prestebolig, og leies for tiden ut som bolighus.

Figur 26 - Atkomst til presteboligen fra øst.

Figur 27 - Utsikt mot kirken i øst.

³ <https://ovf.no/presteboliger/alstahaug-prestebolig> 06.01.2022

LINK Arkitektur

Nasjonalbiblioteket har flere digitale bilder av presteboligens sørfasade. Det eldste er antagelig fra 1913. Det viser et langstrakt, laftet bygg i en etasje med loft. Det var en kjøkkeninngang på sørfasaden med overbygg. På den tiden var taket tekket med plater. Vinduene i 1. etasje var to-rams vinduer med to ruter i bredden og fire ruter i høyden i hver ramme. I loftsetasjen var det små vinduer som ikke er synlig på bildene. Disse var ikke plassert over bildene i 1. etasje. Det var fire piper, antagelig av tegl. Fasaden var hvit, og vinduene hadde omramming i kontrastfarge.

Figur 28 - Foto: Anders Beer Wise 01.09.1913, Nasjonalbiblioteket, Public Domain.

Billedokumentasjon viser følgende endringer etter 1913:

Mellom 1913 og 1923:

- Gang foran inngangsdøren fjernet.

Under 2. verdenskrig:

- Heving av tak slik at bygget ble endret fra 1,5 til 2,5 etasje. Bygget fikk antagelig lappskifer på den tiden.
- Ny plassering av vinduene i 2. etasje, antagelig nye vinduer.
- Flyttet kjøkkeninngang fra sørfasade til vestfasade.

Etter 2. verdenskrig:

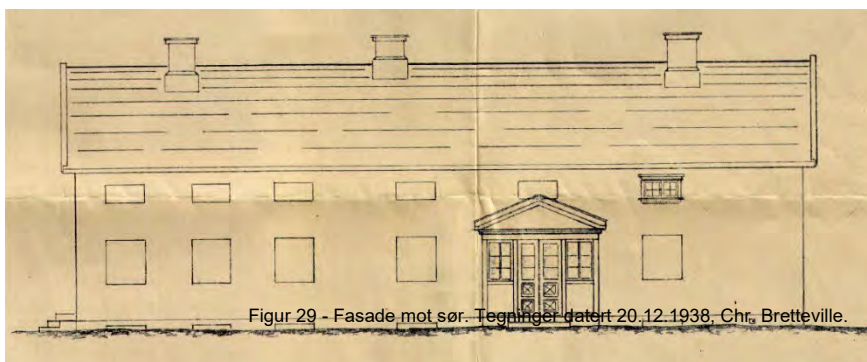
- Nytt og utvidet inngangsparti på sørfasaden.
- Tilbygg over kjøkkeninngangen.

Takst datert 06.05.21 beskriver i tillegg følgende endringer:

- 1960-1980: Oppussing.
- Ca. 1990: Skiftet kjøkkeninnredning, flere vindu og pusset opp kombinert bad/wc/vaskerom.
- Ca. 2000: pusset opp dusj/wc, soveværelse og barnerom.

Figur 28 –1923. Starnes kirke «Helgelandsbruden» 1882-1982 av Leif B. Lillegaard. Ukjent fotograf.

Figur 29 - Fasade mot sør. Tegninger datert 20.12.1938. Chr. Bretteville.

Figur 30 - Fasade mot sør i desember 2021.

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Figur 29 - Inngangsparti desember 2021.

Figur 30 – Prest Løken på hesten Svarta foran inngangspartiet til Stamnes prestegård 1923. Kilde: Stamnes kirke «Helgelandsbruden» 1882-1982 av Leif B. Lillegaard. Ukjent fotograf.

Figur 31 - Inngangsparti på sør-fasaden desember 2021.

Figur 32 - Utsnitt av bildet av prestegården fra 1913. Foto: Anders Beer Wilse, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

Nasjonalbiblioteket har også et bilde fra 1913 som viser østfasaden. Her var det torams vinduer med to ruter i bredden og fire ruter i høyden i hver ramme. Det var to vindu i 1. etasje og et i 2. etasje i gavlen.

Billedokumentasjon viser følgende endringer på denne fasaden etter 1913 (i tillegg til de endringene som er beskrevet foran):

- Under 2. verdenskrig: To nye vinduer i 2. etasje.
- 1990: Utskifting av vinduene. Samme format.

Figur 33 – Foto: Mittet, Karl J. Holst 1948, Nasjonalbiblioteket (Public Domain).

Figur 35 - Fasade mot øst. Tegninger datert 20.12.1938, Chr. Bretteville

Figur 34 - Fasade mot øst i desember

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

LINK Arkitektur

Det finnes ikke eldre dokumentasjon av nord og vestfasaden. Det er et sprang i grunnmuren rett øst for kjellerlemmen, men det har ikke vært mulig å finne kart eller bilder som viser om bygget har vært forlenget før 1913.

Figur 36 - Fasade mot nord.

Figur 37 - Fasade mot vest som er mest utsatt for vær og vind.

Figur 38 – Tilbygg ved kjøkkeninngangen.

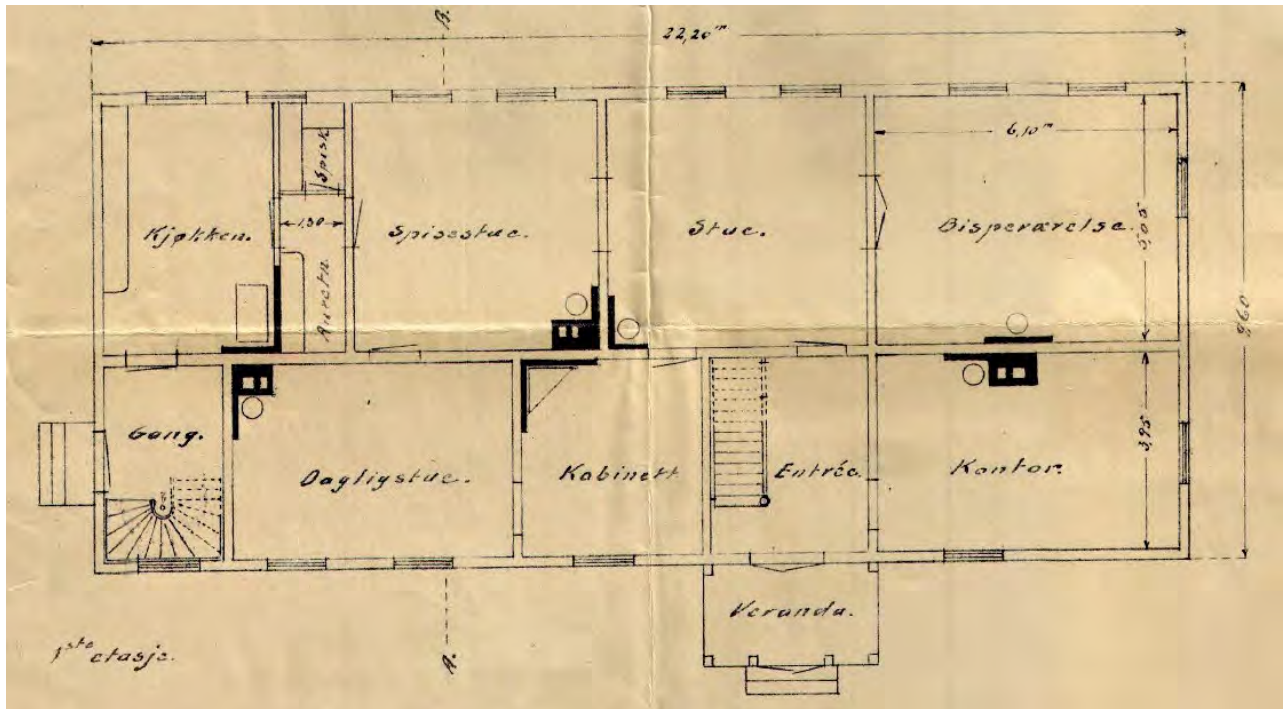
Figur 39 – På eiendommen står det også en garasje i mur på eiendommen fra etter 1950.

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

I Alstadhaug kommunes byggesaksarkiv er det plantegninger som viser hovedreparasjon for prestebolig. Tegningene er datert 15.04.1939, Chr. Bretteville.

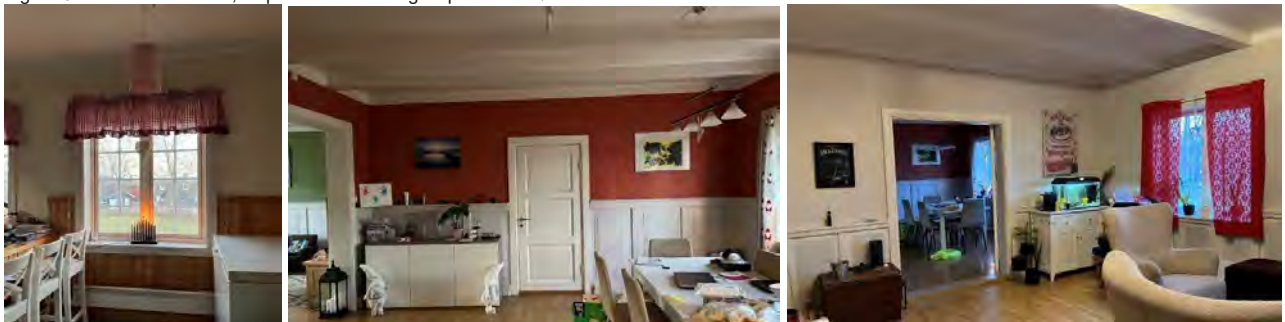

I første etasje er rominndelingen og tak i hovedsak opprettholdt, bortsett fra følgende endringer:

- Bispeværelset er delt i to mindre rom.
- Under trappen i entreen er det satt inn et toalett.
- Anretning er fjernet.
- Det er åpnet opp mellom dagligstue og spisestue.

Figur 40 - Entre med toalett, bispeværelse vest og bispeværelse øst.

Figur 41 - Kjøkken, spisestue og stue.

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

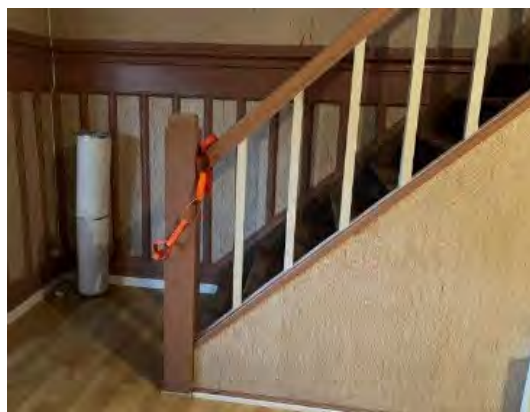
+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Figur 42 - Dører i 1. etasje.

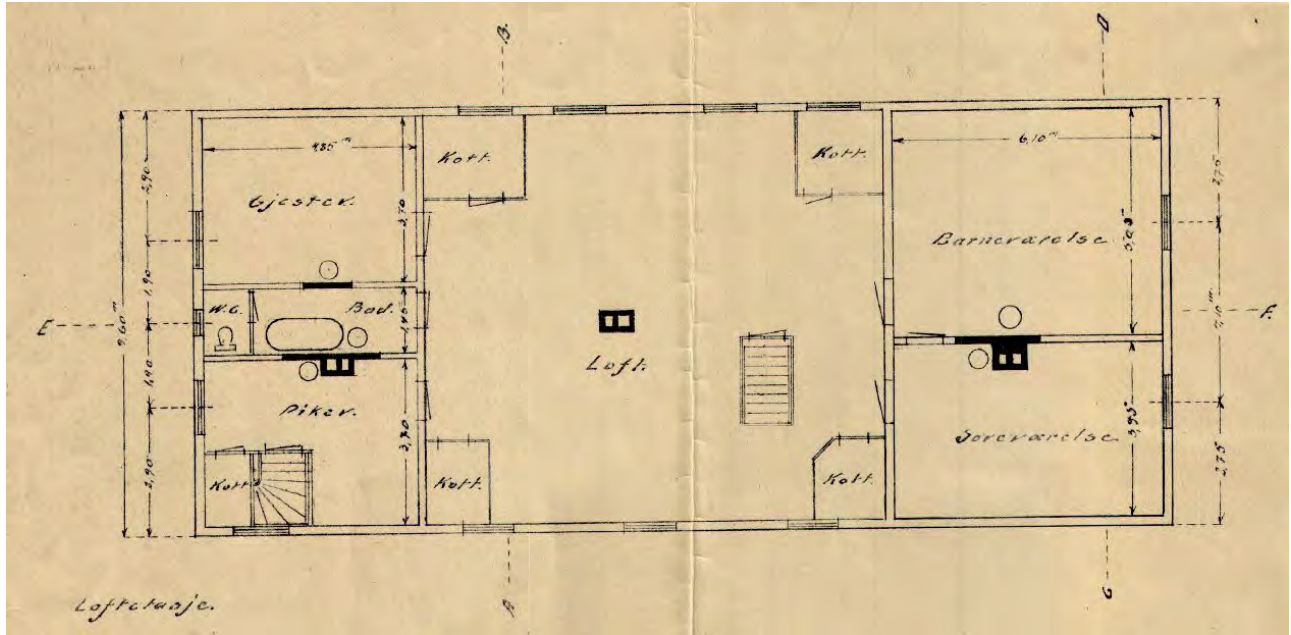
Figur 43 - Trapperommet i nordvestre hjørnet er antagelig det best bevarte rommet.

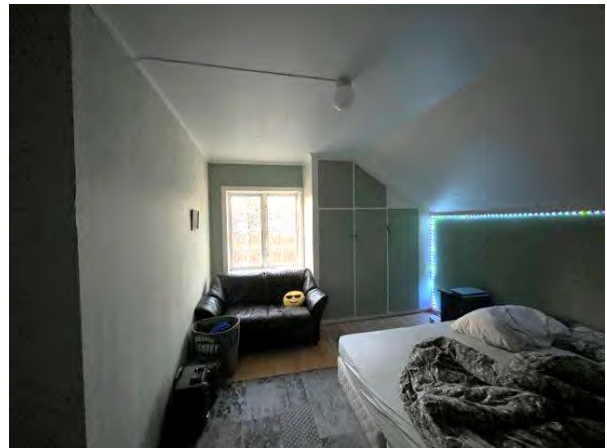
Figur 45 - Trapp til 2. etasje fra entré.

Figur 44 – Ovn i dagligstuen.

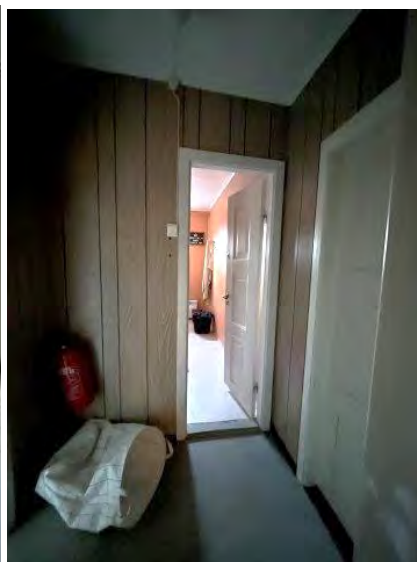
I andre etasje er rominndelingen i vestre del i hovedsak opprettholdt, men det er åpnet opp mellom pikeværelset og ny gang inn til bad og gjesteværelset. Bad og WC er slått sammen.

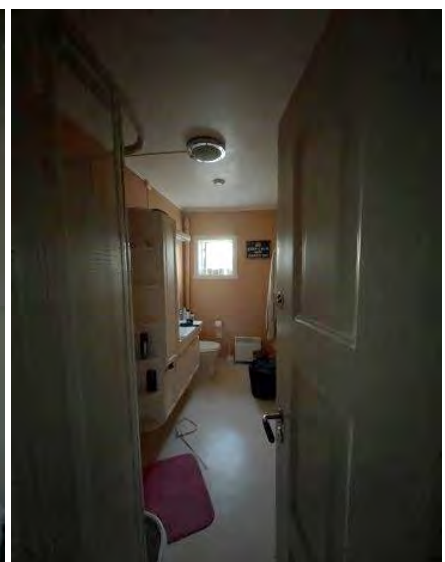
Figur 46 - Gjesterom.

Figur 47 - Pikeværelse.

Figur 48 - Ny gang.

Figur 49 - Bad / wc.

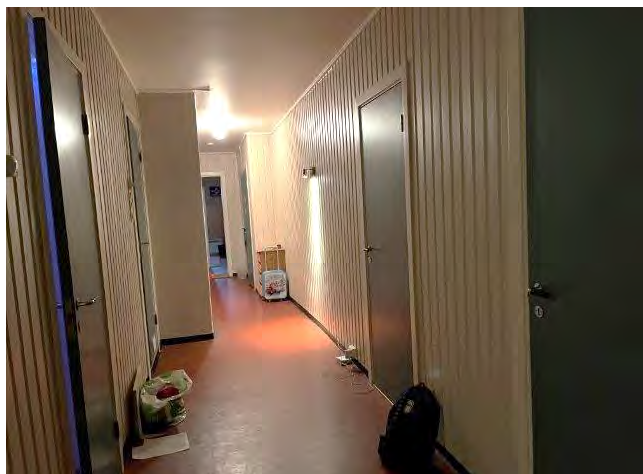
LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

LINK Arkitektur

Kottene er fjernet og loftet er innredet med tre soverom langs nordfasaden, og et soverom, et stort bad og trapp langs sørfasaden.

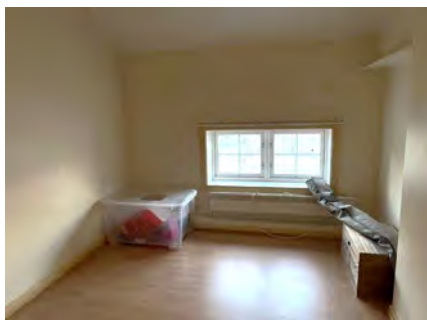
Figur 50 - Gangen i loftsrommet mot vest.

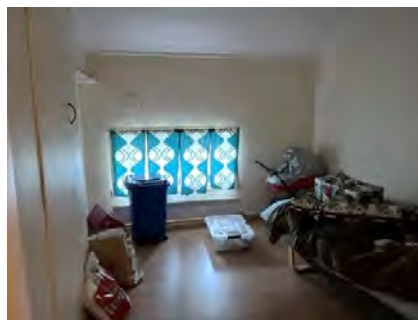
Figur 51 - Gangen i loftsrommet mot øst.

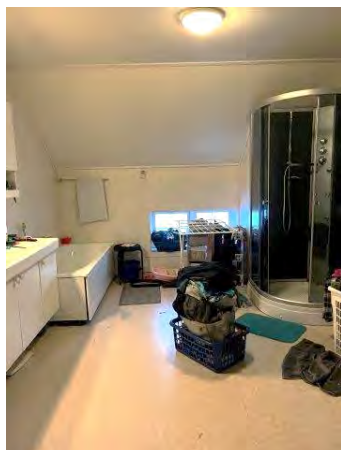
Figur 52 - Soverom 1 langs nordfasade.

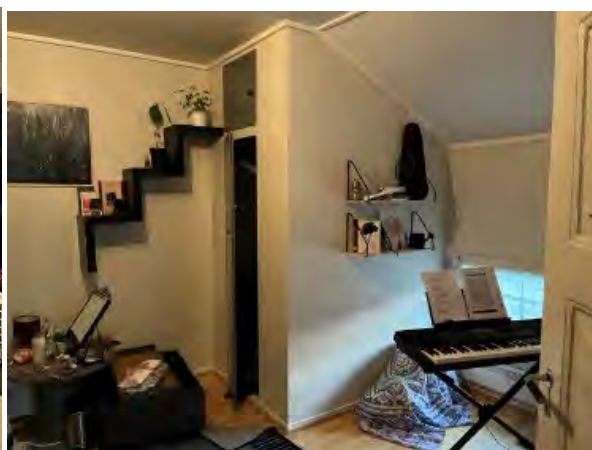
Figur 53 - Soverom 2 langs nordfasade.

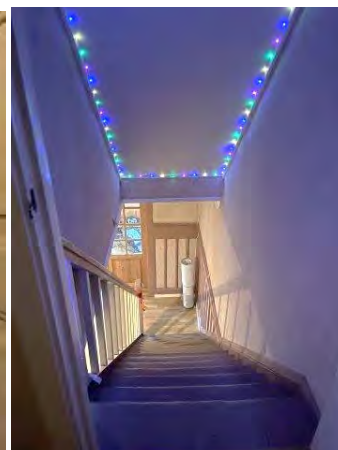
Figur 54 – Soverom 3 langs nordfasade.

Figur 55 - Bad langs sørfasade.

Figur 56 - Soverom langs sørfasade.

Figur 57 – Trapp til entre.

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

I den østre delen av 2. etasje er rominndelingen opprettholdt.

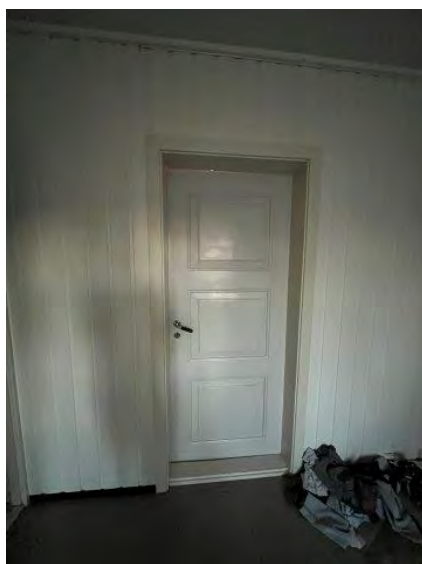
Figur 58 - Barneværelse langs østfasaden.

Figur 59 - Barneværelse langs østfasaden.

Figur 60 - Dør inn til bad i vest.

Figur 61 - Dør inn til soverom langs nordfasade.

Figur 62 - Dør inn til soverom i øst og loftstrapp.

Enkelte dører er antagelig fra hovedbyggingen under 2. verdenskrig. Ellers er alle flater endret, antagelig under oppussing i perioden 1960-80.

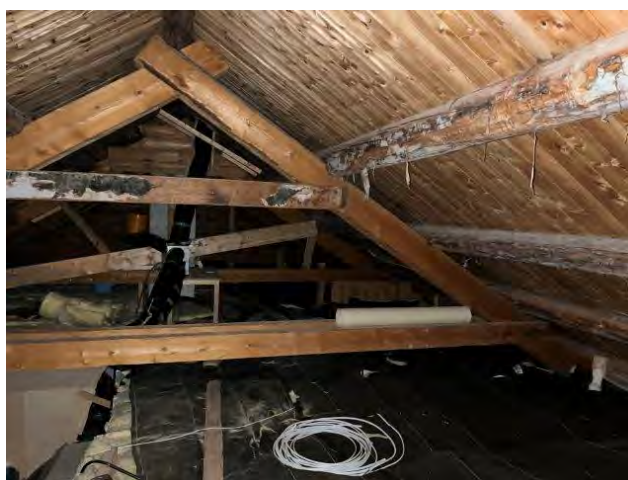
LINK Arkitektur

Loft

Bygningen har uisolert loft uten vindu og med lav takhøyde. Gulvet i trapperommet er etterisolert. Den østre og vestre delen har gulv. Disse rommene er ikke i bruk. Det står tre bøtter ved loftstrappen etter vannlekkasje i ca. 2015.

Figur 63 - Rom ved loftstrappen.

Figur 64 - Rom vest for loftstrappen.

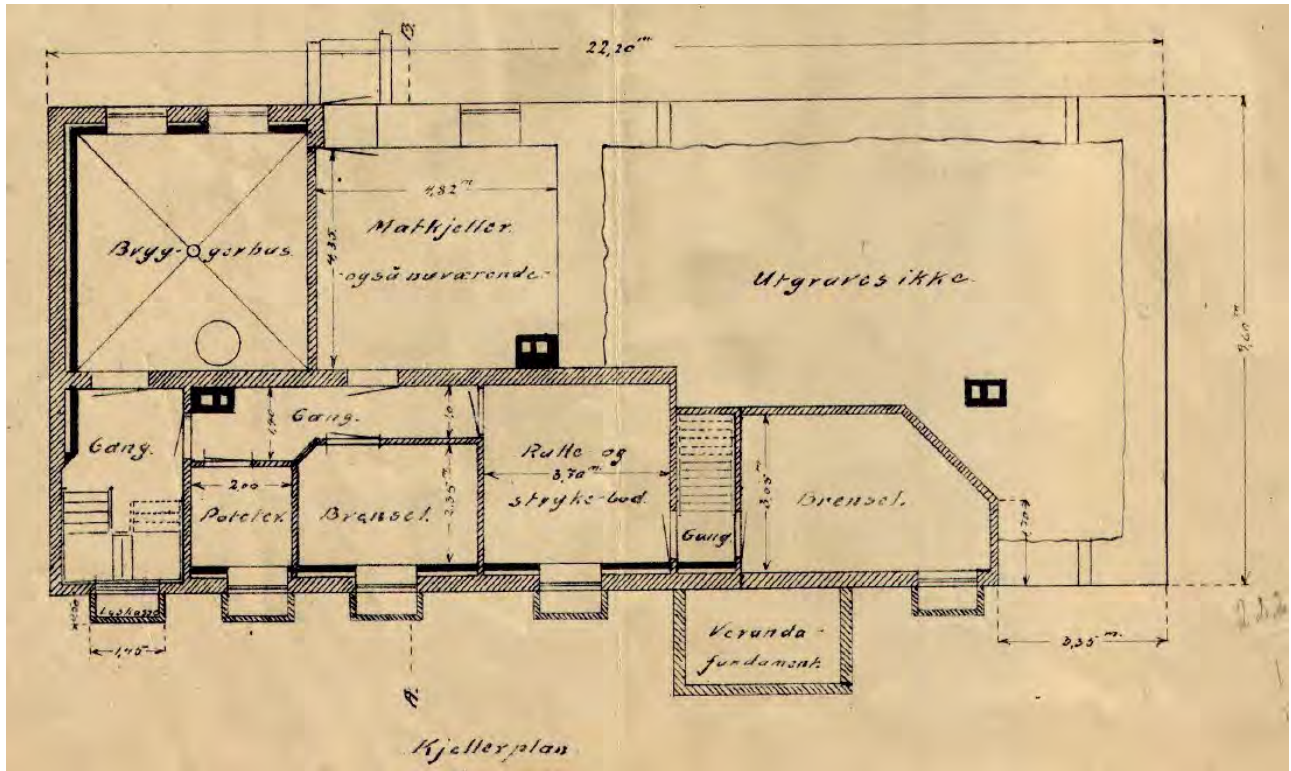
Figur 65 - Rom øst for loftstrappen.

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

I kjelleren er rominndelingen i hovedsak opprettholdt. Følgene er endret etter ombyggingen i 1938:

- Potetkjeller og første brenselbod er slått sammen.
- Trapp fra innerste brenselbod er stengt og slått sammen med brenselbod.

Figur 66 - Kjellertrapp.

Figur 67 - Bryggerhus.

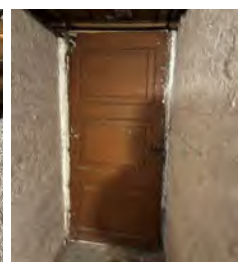
Figur 68 - Gang i kjelleren.

Figur 69 – Setningsskader i gangen.

Figur 70 – Eldre elektrisk anlegg.

Figur 71 – Trapp innerst.

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Figur 72 – Brensel og potetkjeller er slått sammen til en bod.

Figur 73 – Matkjeller med inngang og luke.

Figur 74 - Rulle og strykebod med inngang til brennelsbod.

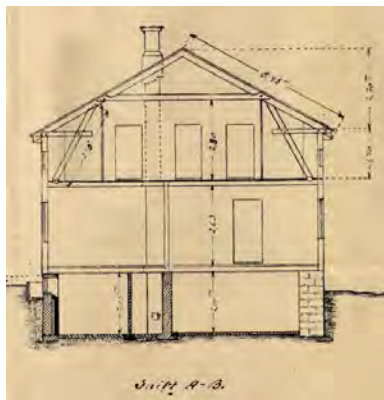
Figur 75 - Brenselbod. Trapp opp til entre er stengt.

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

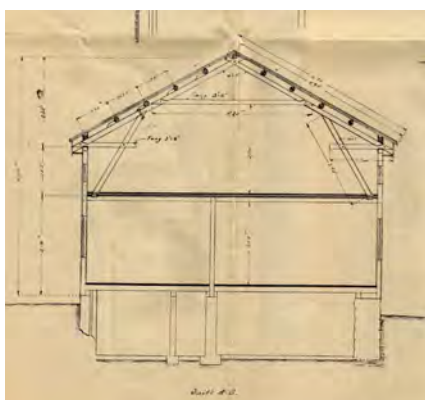
Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

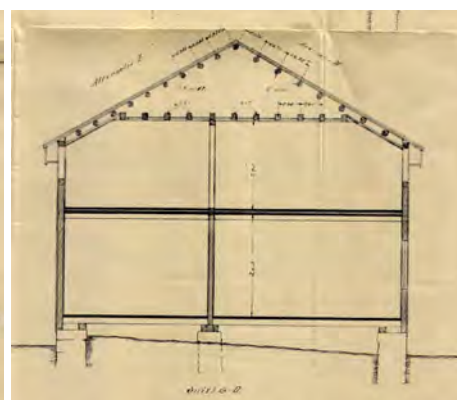
Snitt som viser hovedreparasjon for prestebolig, tegninger datert 20.12.1938 og 15.04.1939, Chr. Bretteville:

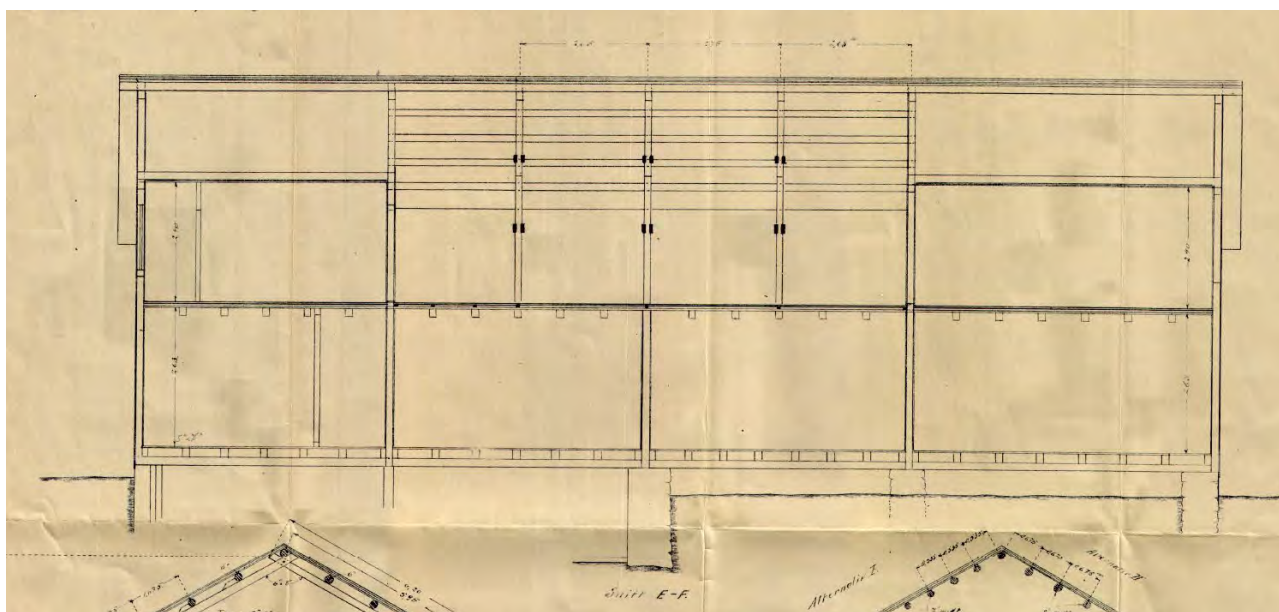
Figur 76 - Snitt A-B og gavl mot øst 1938.

Figur 77 - Snitt A-B datert 15.04.1939.

Figur 78 - Snitt G-D datert 15.04.1939.

Figur 79 - Snitt E-F datert 15.04.1938, Chr. Bretteville.

Uteområde

Figur 80 - Flyfoto fra kommune kart.

Det har tidligere vært mange bærbusker på eiendommen, men de fleste er nå fjernet.

Figur 81 – Atkomst til presteboligen fra øst.

Figur 82 - Foto: Frode Lund, OVF⁴

Uteområdet er i dag opparbeidet med gressplen og gruset atkomstvei. Vest på eiendommen langs et søkk i landskapet, er det løvtrær, og langs Kirkeveien er det hekk.

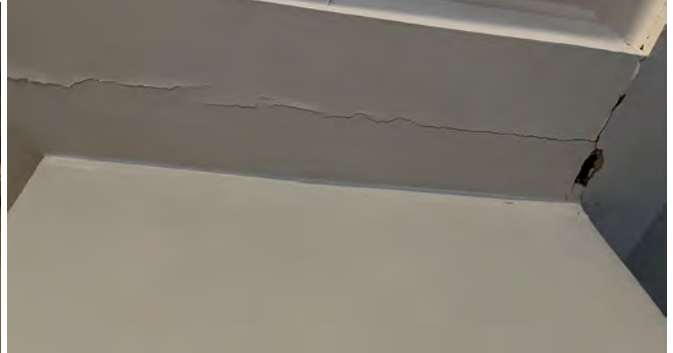
⁴ <https://ovf.no/presteboliger/alstahaug-prestebolig>

Tilstand

Presteboligen bærer preg av lite vedlikehold de siste årene. Beboer opplyser om at det har vært lekkasje i taket ca. 2015 og at det var branntilløp på loftet rundt år 2000. Brannen ble raskt slukket.

Figur 83 - Setningsskader i kjelleren.

Figur 84 - Setningsskader i bisperommet.

Figur 85 - Fukt i grunnmur på grunn av manglende drenering.

Figur 86 - Midlertidigtetting av sprekk på loftet.

Figur 87 - Vannskade på loftet.

Figur 88 - Skader på pipen.

LINK Arkitektur AS
Kirkegata 4
0153 Oslo

Postadresse:
Postboks 383 Sentrum
0102 Oslo

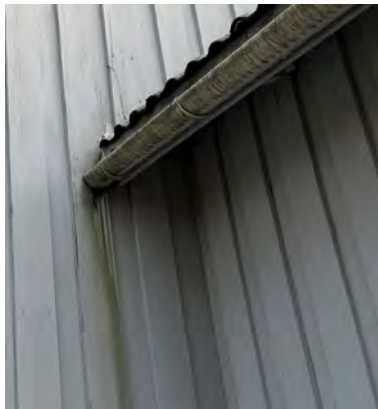
+47 21 52 22 00
oslo@linkarkitektur.no
linkarkitektur.com

Figur 89 – Manglende vedlikehold av vinduer.

Figur 90 – Brudd i takrenner.

Figur 91 – Feil fall på takrenner.

Figur 92 – Råte i kledning på værutsatt vestfasade.

Figur 93 – Fukt i grunnmur. (Her kan det ha vært vegetasjon som er fjernet.)

Helgeland Byggekontroll AS har gjennomført verditakst av boligen våren 2021 for bl.a. å vurdere bygningens tilstand. I tillegg har Entreprenør Harald Nilsen AS gjennomført en befaringsrapport av bygget den 1. desember 2021 og utarbeidet et notat om bruk av bygningen. Følgende skader ble avdekket:

- Fundamenteringen; kjellermur og ringmur som er basert på naturstein og noe betong, har synlig sår/skader og holder ikke dagens krav. Kjeller ca. 2m takhøyde.
- Fordrøyning av overflatevann rundt bygget mangler.
- Store nedbøyninger i tak og spesielt i etasjeskiller.
- Det er gjort inngrep i eksisterende tak som svekker bærekonstruksjonen.
- Begge skorsteiner har vesentlige skader og må rives i sin helhet.
- Takstein(skifer) og undertak med taktro/oppbygning må demonteres/oppgraderes.
- Synlige fukt og råteskader utvendig kledning og vinduer/dører.

Metode

Vurdering av verneverdi tar utgangspunkt i Riksantikvarens kriterier for verdisetting og vekting av kulturminner, jfr. Håndbok for lokal registrering ISBN 978-82-75-74068-5.

For å kunne prioritere kulturminnernes verdi er det nødvendig ikke bare å kunne identifisere verdiene vi knytter til dem, vi må også kunne vurdere betydningen av disse verdiene – hvor mye veier de? Vektingen er her lagt opp til å skje ved bruk av noen konkrete kriterier som kan brukes både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Den avsluttende vektingen innebærer en vurdering både av om kulturminnet oppfyller noen av kriteriene og, om dette er tilfelle, på hvilket nivå.

Kriteriene er valgt av Riksantikvaren og inngår i en systematisk framgangsmåte for arbeidet med verdisetting og verdivekting og skal sikre en mest mulig omforent begrepsbruk. Framgangsmåten skal gjøre arbeidet enklere, og det skal gi innsyn i og gjøre det mulig å etterprøve vurderinger som gjøres underveis og konklusjoner som trekkes til slutt.

Begrep og definisjoner

Kulturminner og kulturmiljø

Kulturminner og kulturmiljø er definert i lov om kulturminner av 9. juni 1978, § 2:

«Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.

Reglene om kulturminner og kulturmiljøer gjelder så langt de passer også for botaniske, zoologiske eller geologiske forekomster som det knytter seg kulturhistoriske verdier til.»

Automatisk fredete kulturminner (Fornminner)

Alle synlige og ikke synlige kulturminner fra før reformasjonen (inntil år 1537) er automatisk fredet etter Kulturminneloven. Dersom en utbygging kommer i konflikt med et fredet kulturminne, må planene legges om eller det må søkes om dispensasjon fra loven ("frigiving"). Dersom dispensasjon blir aktuelt, må det foretas en faglig gransking av kulturminnet (utgraving eller annet).

Nyere tids kulturminner

Nyere tids kulturminne er definert som kulturminne som er fra etter reformasjonen (1537). Stående bygg med opprinnelse fra perioden 1537-1649 er automatisk fredet etter Kulturminnelova.

Vern etter Lov om kulturminner og Plan- og bygningsloven

Formelt vern av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdifulle kulturminner og kulturmiljøer fastsettes etter Lov om kulturminner (Kulturminneloven) eller Plan- og bygningsloven:

- Kulturminner fra før 1537 og stående byggverk fra perioden 1537-1649 er automatisk fredet etter kulturminnelovens § 4.
- Kulturmiljø kan fredes etter Kulturminnelovens § 20.
- Nyere tids kulturminner kan fredes ved vedtak etter Kulturminneloven §§ 15, 22 og 22a.
- Kulturminner kan vernes etter Plan- og bygningsloven gjennom regulering til hensynssone – bevaring av kulturmiljø i kommuneplan (§§ 11-8c og 11-9 pkt. 7), og reguleringsplan (§ 12-5 pkt. 5, 12-6 og 12-7 pkt. 6,

Ved vurdering av verneverdier kan det i tillegg legges vekt på viktige naturverdier knyttet til kulturminnene.

Verdivurdering

Nordland fylkeskommunes uttalelse til reguleringsplanen 24.09.21

«Området som planlegges regulert omfatter den gamle prestegården til Sandnessjøen (Stamnes) kirke. Trolig er dette det opprinnelige gårdstunet på Stamnes. Det anbefales at prestegårdens eventuelle verneverdi utredes i sammenheng med tilstandsrapporten som blir nevnt i oppstartsreferatet. Om lag 180 meter sørøst for tunet ble det i 1927 utgravd en hellekiste fra 500-tallet (ID 28338), som vitner om lang tids gårdsbosetting på stedet. Vi vurderer at Prestegårdsjordet har stort potensial for påvisning av automatisk fredete kulturminner og varsler med dette registreringer i planområdet. Registreringene vil utføres med maskinsjaking. Registreringene kan ikke utføres før våren 2022.»

Alstadhaug kommunes vurdering av kulturminner og kulturmiljø

I kulturminneplan for Alstadhaug kommune er ikke presteboligen nevnt og ikke utpekt som viktig kulturminne.

I referat fra oppstartsmøte 18.06.21 for detaljreguleringsplan for Prestegårdsjordet, planident: 20210073, saksnummer 2021/3496 står det følgende om verneinteresser: «Mulige verneinteresser, hensynet til arkitektur og kulturvern, vil bli tilfredsstillende ivaretatt og belyst gjennom planprosessen. Dette med hensyn til eksisterende prestebolig. Tilstandsrapport vedlegges planarbeid. Skal komme frem i planbeskrivelsen.»

Opplysningsvesenets fonds vurdering av verneverdi

Opplysningsvesenets fond utarbeidet i 2014 utredningen Prestegårder i Norge – et utvalg». Utvalget hadde som formål å dekke epokene i prestegårdshistorien. Utredningen tar for seg 140 boliger som det er knyttet vesentlig kulturminneverdi til. Utvalget er gjort etter særskilte kriterier; beliggenhet, arkitektur, autentisitet, historie og representativitet. Til sammen skal de utvalgte representere presteboligenes historie i Norge. Prestegårdene med lokal kulturminneverdi er ikke tatt med i utredningen.

I Sør-Hålogaland bispedømme er følgende prestegårder valgt ut i rapporten:

- Brønnøy prestegård (1845)
- Herøy prestegård (1884)
- Lurøy prestegård (1827)
- Gildeskål prestegård (1726)
- Steigen prestegård (1884)
- Hadsel prestegård (1918)

Alle de seks prestegårdene er fredet. Både Herøy og Steigen prestegård er fra samme periode som Alstadhaug prestebolig. Da presteboligen ikke er tatt med i utvalget, er den ikke vurdert å ha vesentlig kulturminneverdi.

Vurdering av verneverdi - prestebolig

Verdisetting:

- Kunnskapsverdier: **Eksempel på stort bolighus fra andre del av 1800-tallet.**
- Opplevelsesverdier: **Opplevs som et stort bolighus med stor have i et boligområde.**
- Bruksverdier: **Som bolig, men med lav takhøyde i kjeller og skråtak i 2. etasje.**
- Alder, tidsdybde og kontinuitet: **Liten aldersverdi.**
- Autentisitet og opprinnelighet: **Stor grad av autentisk mht. hovedform og rominndeling, men panel og vinduer er skiftet til tilsvarende utforming. For øvrig er de fleste overflater endret med unntak av i kjeller og tak i 1. etasje.**
- Mangfold og variasjon: **Nei.**
- Sammenheng og helhet: **Bygningen er oppført langs samme Kirkeveien i siktaksen fra kirken. Det er likevel begrenset visuell kontakt med kirken på grunn av ny boligbebyggelse i langs Kirkeveien.**
- Dynamikk og endring: **Interiøret og rominndeling er endret i takt med tidens krav.**
- Brudd og kontrast: **Bygningen er vridd i forhold til øvrig boligbebyggelse som følger Kirkeveien, noe som gjør at den skiller seg ut.**
- Lesbarhet og tydelighet: **Bygningen oppfattes som et boligbygg. Utforming og detaljering skiller seg ikke vesentlig i forhold til øvrig bebyggelse.**
- Egnethet: **Noe begrenset i forhold til krav til standard.**
- Anvendbarhet: **Begrenset.**
- Sårbarhet og tålegrenser: **Prestegårder har normalt rom rundt seg. Her er prestegårdssjodet skilt ut og bebygget med boliger etter 2. verdenskrig, og åpenheten og kontakten med kirken er borte.**
- Interaksjon natur-kultur: **I stor hage, tidligere med utsikt mot sjøen.**
- Opprinnelig sjeldent, sjeldent ved tilfeldig eller planmessig utvalg: **Prestebolig som funksjon er ikke sjelden. Denne er ikke tatt med i «Prestegårder i Norge – et utvalg», og dermed ikke tatt med i grovsorteringen av de bevaringsverdige prestegårdene i Norge.**
- Representativt for noe som er vanlig nå eller noe som var vanlig før: **Typisk boligarkitektur fra slutten av 1800-tallet.**

Vekting:

Kulturminnet representerer faser med særlig betydning for historien/utviklingen:

Flytting av sentrum fra Søvik til Sandnessjøen.

- Kulturminnet er knyttet til virksomheter med særlig betydning for historien: **Prestegårder/bispeboliger var sentrale i lokalsamfunnet.**
- Kulturminnet er knyttet til hendelser eller begivenheter med særlig betydning for historien: **Nei.**
- Kulturminnet er knyttet til personer med særlig betydning for historien: **Nei**
- Kulturminnet er av særlig betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper): **Nei**
- Kulturminnet har særlig arkitektonisk og arkitekturhistorisk verdi: **Nei.**
- Kulturminnet har særlig betydning som kilde til historien der det finnes få eller ingen skriftlige kilder: **Det finnes gode kilder fra perioden.**
- Kulturminnet har særlig betydning som ressurs for lokal utvikling og verdiskaping: **Begrenset betydning.**
- Kulturminnets alder og type utløser juridiske virkemidler på nasjonalt plan, se kulturminneloven: **Nei**

Oppsummering verdisetting og vekting:

Verdisetting	
Hvilke verdier kan vi knytte til kulturminnet?	
Kunnskapsverdi	X
Bruksverdi	X
Hvilke egenskaper kjennetegner kulturminnet?	
Alder, tidsdybde og kontinuitet	
Autentisitet og opprinnelighet	
Mangfold og variasjon	
Sammenheng og helhet	
Dynamikk og endring	X
Brudd og kontrast	
Lesbarhet og tydelighet	X
Egnethet	
Anvendbarhet	
Sårbarhet og tålegrense	
Interaksjon natur – kultur	
Hva kjennetegner kulturminnet sammenlignet med andre kulturminner?	
Opprinnelig sjeldent, sjeldent ved tilfeldighet eller planmessig utvalg	
Representativt for noe som er vanlig nå eller noe som var vanlig før	
Vekting	
Kulturminnet representerer faser med særlig betydning for historien	2
Kulturminnet er knyttet til virksomheter med særlig betydning for historien	2
Kulturminnet er knyttet til hendelser eller begivenheter med særlig betydning for historien	2
Kulturminnet er knyttet til personer med særlig betydning for historien	2
Kulturminnet er av særlig betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	1
Kulturminnet har særlig arkitektonisk og arkitekturhistorisk verdi	1
Kulturminnet har særlig betydning som kilde til historien der det finnes få eller ingen skriftlige kilder	1
Kulturminnet har særlig betydning som ressurs for lokal utvikling og verdiskaping	1
Kulturminnets alder og type utløser juridiske virkemidler på nasjonalt plan, se kulturminneloven	1

1 = Liten verdi

2 = Middels verdi

3 = Stor verdi

4 = Svært stor verdi

X = Aktuell verdi

Konklusjon

Presteboligen ble, ifølge Opplysningsvesenets fond, oppført i 1863 etter tegninger fra en lokal byggmester. Den ligger i siktaksen Kirkeveien fra den gamle kirken. Den gamle kirken ble revet og ny oppført på samme sted og innviet i 1882. Presteboligen er ombygget i flere omganger. Den har beholdt volum og form fra hovedombyggingen under 2. verdenskrig, men etter dette er både vinduer og panel er skiftet, og inngangspartiene bygget om. Bygningen er derfor ikke autentisk i forhold til opprinnelig bygg eller hovedombygging under 2. verdenskrig, selv om nye vinduene har beholdt det opprinnelige formatet og materialbruken er den samme.

Hovedhuset på prestegården var en viktig bygning i lokalsamfunnet, men denne presteboligen skiller seg ikke vesentlig fra andre store hovedhus fra samme tid, verken mht. materialbruk, detaljering eller arkitektonisk verdi. Den er likevel noe større enn andre bolighus.

Presteboligen i Alstadhaug er ikke foreslått bevart som representant for denne perioden, og den er heller ikke regulert til hensynssone bevaring. Den vurderes som et lokalt kulturminne.

Presteboligen ligger innenfor et sentrumsnært område som er regulert til boligformål og som ønskes utviklet til heldøgns omsorg samt dagaktivitetssenter og base for hjemmebaserte tjenester. Det er derfor naturlig å vurdere presteboligens fremtid sett i forhold til videre utvikling av dette området. Dersom bygget ønskes bevart som et lokalt kulturminne, bør det gjøres i forbindelse med planarbeidet der vern og utvikling ses i sammenheng. Det kan samtidig vurderes om enkelte elementer som dører og skifertak, kan gjenbrukes som spor etter historien og i et bærekraftsperspektiv som del av en sirkulærøkonomi.

Kilder

1. www.kulturminnesok.no
2. <http://no.wikipedia.org/>
3. <http://arkitekturguide.uit.no>
4. <http://www.ra.no/>
5. Alstadhaug kommunes byggesaksarkiv
6. Prestegårder i Norge – et utvalg - Prestegårder som kulturminner for Den Norske Kirke, Opplysningsvesenets fond 2014
7. [Stamnes kirke «Helgelandsbruden» 1882-1982](#) av Leif B. Lillegaard
8. Drømmen om strømmen av Kåre Hansen
9. [Nasjonalbibliotekets bildebase](#)